

Ενότητα 2: Η φύση της αρχαίας ελληνικής ιστορίας

- 1. Η χρήση των σημειώσεων του μαθήματος ως εργαλείου μάθησης και κατανόησης της ύλης, αλλά και προετοιμασίας για την τελική γραπτή εξέταση**
- 2. Ορισμός και έννοια της αρχαίας Ελληνικής ιστορίας**
- 3. Πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές**
- 4. Οι πηγές για την αρχαία ελληνική ιστορία**

*

1. Η χρήση των σημειώσεων του μαθήματος ως εργαλείου μάθησης και κατανόησης της ύλης, αλλά και προετοιμασίας για την τελική γραπτή εξέταση

Βασική αρχή της επιτυχούς μάθησης της ύλης ενός μαθήματος, και επομένως του επιτυχούς αποτελέσματος στην τελική εξέταση, αποτελεί όχι η τυφλή αποστήθηση η οποία στην πραγματικότητα πολλές φορές εμποδίζει βαθύτατα την διαδικασία κατανόησης των γενικών, βασικών εννοιών και ιστορικών γεγονότων, αλλά η εσωτερική της. Αυτός ο σκοπός γίνεται εφικτός, όταν ο/η φοιτητής/τρια αναλαμβάνει ένα πιο δραστήριο και ενεργητικό ρόλο στη διαδικασία μάθησης. Π.χ., ένας τρόπος μέσω του οποίου πραγματοποιείται αυτός ο στόχος είναι η (φανταστική) παρουσίαση και επεξήγηση της ύλης από το/τη φοιτητή/τρια σε ένα επίπεδο που θα ήταν κατανοητή από ένα μη-ειδικό κοινό, π.χ. μια ομάδα μαθητών γυμνασίου, δηλαδή, σαν να έκανε κανείς μάθημα ιστορίας σε παιδί δώδεκα χρονών. Αυτή η προσέγγιση στην ύλη επιβάλλει στο φοιτητή/στη φοιτήτρια την ανάγκη πλήρους κατανόησης των διάφορων θεμάτων της σχετικής ύλης, η οποία διαδικασία εξασφαλίζει την εσωτερική των γνώσεων, πράγμα που σημαίνει ότι εσείς οι φοιτητές θα είστε στη θέση να τις καταλάβετε και να χειριστείτε προς τη δόμηση *τεκμηριωμένων* απόψεων και επιχειρημάτων ιστορικών.

Ως πρώτο βήμα προς αυτό το σκοπό...

- για – συνήθως – κάθε παράγραφο των σημειώσεων μου, ζητώ να δώσετε δύο – τρεις λέξεις κλειδιά που κατά την γνώμη σας συνοψίζουν το περιεχόμενο της προηγούμενης παραγράφου που μόλις έχετε διαβάσει και...
- για κάθε κομμάτι των σημειώσεων καλείστε να συνοψίσετε – πάλι με τα δικά σας λόγια – το γενικό περιεχόμενο κάθε παραγράφου.

Δεν προσφέρω λύσεις για αυτές τις ασκήσεις. Απλώς, ελπίζω πως η διαδικασία της διατύπωσης με τα δικά σας λόγια των πληροφοριών και εννοιών που προκύπτουν στο κείμενο θα σας τις εμπεδώσει στο νου σας.

Ως δεύτερο βήμα δίνω στο τέλος των σημειώσεων μερικές ασκήσεις αυτοαξιολόγησης. Είναι βασισμένες στο περιεχόμενο των σημειώσεων, αλλά ορισμένες φορές δεν αποκλείεται να έχετε να στραφείτε στο σύγγραμμα για επιπλέον πληροφορίες και βοήθεια. Για αυτές τις δραστηριότητες προσφέρω λύσεις που απλώς παρουσιάζουν τις δικές μου αποψεις και επομένως είναι πολύ πιθανόν να καταλήξετε εσείς σε άλλα συμπεράσματα.

Όλη αυτή η επεξεργασία και ενεργητική συμβολή εκ μέρους του φοιτητή/της φοιτήτριας πρέπει να θεωρηθεί σημαντικό μέρος της προετοιμασίας για τους ελέγχους προόδου, που γίνονται σε τακτικά χρονικά διαστήματα (χωρίς όμως να προσμετρηθούν στο τελικό βαθμό) και ελέγχουν τις γνώσεις των δύο αμέσως προηγούμενων διδακτικών ενοτήτων. Μετά την διεξαγωγή κάθε ελέγχου προόδου, τον αναρτώ στο eclass, μαζί με τις λύσεις, με σκοπό να λειτουργεί ως εργαλείο επανάληψης. Η συμμετοχή στους ελέγχους προόδου θεωρείται αναγκαίο και αναπόσπαστο στάδιο της προετοιμασίας για την τελική γραπτή εξέταση.

*

2. Ορισμός και Έννοια της αρχαίας Ελληνικής ιστορίας

Στην Ευρώπη, συνήθως ο όρος 'αρχαία ιστορία' σημαίνει 'την ιστορία του ελληνο-ρωμαϊκού κόσμου', δηλαδή, την ιστορία της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, περίπου από το 2.200 π.Χ., με την εμφάνιση των Ελλήνων στην Βαλκανική χερσόνησο, μέχρι το 325 μ.Χ., με την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης, αλλά πρέπει να θυμηθούμε ότι σε άλλες ηπείρους η φράση 'αρχαία ιστορία' μπορεί να αναφερθεί σε άλλους πολιτισμούς.

Λέξεις – κλειδιά της παραγράφου
1. _____ 2. _____

Η σύγχρονη επιστήμη της αρχαίας ιστορίας χρησιμοποιεί όρους και επιβάλλει υποδιαίρεσεις χρόνου και περιόδους που βέβαια δεν υπήρχαν στην αρχαιότητα. Δεν ήταν γνωστοί στους αρχαίους τους ίδιους και εμφανίσθηκαν κατά την γέννηση και την ανάπτυξη της επιστήμης από το 18^ο αι. Όλο το χρονολογικό πλαίσιο, που αποτελείται από τους όρους 'Σκοτεινοί Αιώνες', 'Αρχαϊκή Εποχή', 'Κλασική Εποχή', 'Ελληνιστική Εποχή', 'Βυζαντινή Εποχή', κτλ., ήταν επομένως απολύτως άγνωστο στους αρχαίους Έλληνες που έβλεπαν την ιστορία τους από απολύτως διαφορετική σκοπιά.

Λέξεις – κλειδιά της παραγράφου
1. _____ 2. _____

Να συνοψίσετε το περιεχόμενο των προηγούμενων παραγράφων με τα δικά σας λόγια.

1. _____
2. _____

3. Πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές

Για όποιο μελετητή της αρχαίας ιστορίας είναι ζωτικής και βασικότατης σημασίας να καταλάβει την διαφορά που ξεχωρίζει τις πρωτογενείς πηγές από τις δευτερογενείς. Θα μπορούσαμε να προσδιορίσουμε μια πρωτογενή πηγή κατά το εξής:

‘Πρωτογενή πηγή αποτελεί όποιο κείμενο ή αντικείμενο δημιουργήθηκε συγχρόνα με τα γεγονότα που μας ενδιαφέρει.’

Ενδεικτικό παράδειγμα τέτοιων πηγών θα ήταν, π.χ., το κείμενο του Θουκυδίδη, ο οποίος υπηρετούσε ως στρατηγός στα γεγονότα που περιγράφει, ή ο Παρθενών, που είναι αρχαιολογικό αντικείμενο που δημιουργήθηκε κατά τα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ. και μας προσφέρει πληροφορίες για την εποχή αυτή.

Ως προς τις δευτερογενείς πηγές, όπως, π.χ., *Η Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, βασίζονται στη μελέτη και την ερμηνεία των πρωτογενών πηγών. Για αυτό, θα μπορούσαμε να προσδιορίσουμε την έννοια της δευτερογενούς πηγής κατά τον εξής τρόπο:

Λέξεις – κλειδιά της παραγράφου
1. _____ 2. _____

‘Δευτερογενή πηγή αποτελεί όποιο έργο βασίζεται στη χρήση και ερμηνεία πρωτογενών πηγών.’

Αυτό σημαίνει ότι, αν θέλουμε να συγγράψουμε μια μελέτη, π.χ., για τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, είναι πάρα πολύ πιθανό να χρησιμοποιήσουμε το κείμενο του Θουκυδίδη (πρωτογενής πηγή), ίσως κάποιο έργο του Αριστοφάνη (πρωτογενής πηγή) και πιθανά μερικά έγγραφα που συντέθηκαν υπό την μορφή επιγραφών από την *εκκλησία* του δήμου κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου (πρωτογενής πηγή). Κατά τη διάρκεια της εκπόνησης του έργου μας, μπορεί να διαβάσουμε το βιβλίο του που έγραψε το 2008 ο καθηγητής Β. Παπαδόπουλος, της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών (δευτερογενής πηγή) ή αυτό που έγραψε φέτος ο Professor W. Smith του Harvard University (δευτερογενής πηγή). Τελικά, τελειώνουμε και δημοσιεύουμε το δικό μας βιβλίο για το Πελοποννησιακό Πόλεμο (δευτερογενής πηγή).

Λέξεις – κλειδιά της παραγράφου
1. _____ 2. _____

Όταν έχουμε να εξετάσουμε ως ιστορικοί κάποιο αρχαίο κείμενο, π.χ. κάποιο δικανικό λόγο του Λυσία, π.χ. *Ο Λόγος περί Αδυνάτου*, καλό θα ήταν να θέσουμε μια σειρά ερωτήσεων για το κείμενο και το περιεχόμενό του. ‘Ποιος το έγραψε;’ Ο Λυσίας, που ζούσε προς το τέλος του 5^{ου} και αρχές του 4^{ου} αι. π.Χ., και ήταν κάτοικος της Αθήνας. ‘Γιατί το έγραψε;’ Έγραψε τον λόγον με σκοπό ο πελάτης του (και όχι ο Λυσίας ο ίδιος) να εκθέσει ενώπιον της βουλής τους λόγους για τους οποίους πρέπει – κατά τον ομιλούντα, που είναι ηλικιωμένος – να του παραχωρηθεί σύνταξη. Επομένως, πιθανά θα μάθουμε, είτε άμεσα είτε έμμεσα, κάτι για τις συνθήκες ζωής ενός ηλικιωμένου στην Αθήνα προς το τέλος του 4^{ου} αι. π.Χ., αλλά κάτι ίσως για τους πολιτειακούς μηχανισμούς της εποχής. ‘Κατευθύνεται σε ποιο κοινό;’ Στην προκειμένη περίπτωση ο λόγος του ‘Αδυνάτου’ κατευθύνεται στη βουλή, της οποίας τα μέλη είναι άνδρες πολίτες, ηλικίας πάνω από 30 χρονών. Επομένως είναι πολύ πιθανό ότι ο Λυσίας, που έγραψε τον λόγο, θα χρησιμοποιήσει επιχειρήματα που θεωρεί ο ίδιος πως θα πείσουν τα μέλη ενός τέτοιου ακροατηρίου. Αν είχε να κάνει με ακροατές που ήταν, π.χ., γυναίκες ή δούλοι, πάρα πολύ πιθανά θα επικαλούνταν άλλα επιχειρήματα και γεγονότα. Δεν πρέπει να ξεχάσουμε ότι σε όποια πηγή χρησιμοποιούμε παντα προκύπτει κάποια ανοικτή τοποθέτηση ή κάποιες έμμεσες και μη-ορατές υποθέσεις

και πεποιθήσεις. Ο Λυσίας θέλει ο πελάτης του (ο 'αδύνατος') να πάρει τη σύνταξή του, οπότε όλο το κείμενό του θα έχει σκοπό να πεισθούν οι βουλευταί να παραχωρηθεί η σύνταξη. Ο Θουκυδίδης, π.χ., καθιστά σαφές σε όλο το κείμενό του το ότι δεν είναι καθόλου θερμός υποστηρικτής της δημοκρατίας της εποχής του Περικλή και μετά (παρόλο που θαυμάζει τον Περικλή τον ίδιο), με αποτέλεσμα η εικόνα που ο συγγραφέας προβάλλει για την δημοκρατία να είναι διαφορετική από αυτή που μας δίνει ο Ηρόδοτος, που θαυμάζει βαθιά αυτό το πολιτικό σύστημα.

Λέξεις – κλειδιά της παραγράφου
1. _____ 2. _____

Να συνοψίσετε το περιεχόμενο των προηγούμενων παραγράφων με τα δικά σας λόγια.

1. _____
2. _____

4. Οι πηγές για την αρχαία ελληνική ιστορία

Οι πηγές για την αρχαία ιστορία παίρνουν διάφορες μορφές. Μπορεί να είναι τεχνουργήματα ('υλικός πολιτισμός' = 'material culture'), όπως π.χ. ένα άγαλμα, ένα αγγείο ή ένα ψηφιδωτό. Μαζί με πληροφορίες από το αρχαιολογικό περιβάλλον όπου βρέθηκε, μας δίνει πολλές, αλλά έμμεσες, πληροφορίες. Ένας κούρος από την Αττική του 6^{ου} αι., π.χ., προσφέρει πληροφορίες για τις αξίες και την ιδεολογία που διέπουν την κοινωνία της εποχής.

Λέξεις – κλειδιά της παραγράφου
1. _____ 2. _____

Ιστορική πηγή μπορεί να είναι, όπως έχει ειπωθεί ήδη, αρχαίο κείμενο (π.χ. του Θουκυδίδη, του Ηρόδοτου), με όλες τις επιφυλάξεις που έχουμε αναφέρει επάνω. Μπορεί να είναι, όμως, επιγραφή, π.χ., από την εκκλησία του δήμου της Αθήνας κατά το 5^ο αι. π.Χ. Ως πηγή, η επιγραφή παρουσιάζει δύο πλευρές. Αποτελεί και κείμενο, αλλά και αντικείμενο. Δηλαδή, το περιεχόμενο θα μας δώσει πληροφορίες, αλλά η εμφάνιση η ίδια της πέτρας που φέρνει την επιγραφή μας παρουσιάζει πληροφορίες, υπό την μορφή της εμφάνισης, του χαρακτήρα των γραμμάτων που χρησιμοποιούνται, πράγμα που μπορεί να οδηγήσει σε προσπάθεια χρονολόγησης. Κατά παρόμοιο τρόπο οι πάπυροι, που στην πλειονότητά τους προέρχονται από την Αίγυπτο, αποτελούν και κείμενο και αντικείμενο. Το κείμενο μπορεί να πληροφορήσει – συνήθως – για διοικητικά θέματα, αλλά ορισμένες φορές και για ιδιωτικά, προσωπικά θέματα, καθώς και η εμφάνιση του παπύρου μπορεί να προσφέρει πληροφορίες, π.χ., σχετικά με την χρονολογία.

Λέξεις – κλειδιά της παραγράφου
1. _____ 2. _____

Ο αρχαίος ιστορικός βρίσκεται σε μια κάπως προνομιούχα θέση σε σχέση με τους αρχαιολόγους συναδέλφους που μελετούν, π.χ., τους πολιτισμούς της Μεσο-Αμερικής, εφόσον έχουν διασωθεί από την ελληνο-ρωμαϊκή αρχαιότητα αρκετές ιστοριογραφικές και άλλες λογοτεχνικής φύσης πρωτογενείς πηγές, που συνοδεύονται από πλούσια αρχαιολογικά ευρήματα. Όμως, όπως έχει ήδη τονισθεί, πρέπει να προσεγγίσουμε τις αρχαίες ιστοριογραφικές και άλλες πηγές με προσοχή. Πρώτα, οι απόψεις των αρχαίων συγγραφέων διαμορφώνονται, όπως οι απόψεις όλων μας, από την κοινωνική και οικονομική τους θέση. Στην ελληνο-ρωμαϊκή αρχαιότητα, η εκπαίδευση και η εγγραμματοσύνη ήταν στενά περιορισμένη, γενικά στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, με αποτέλεσμα ο συγγραφέας να είναι άνδρας

και να προέρχεται από την ιθύνουσα τάξη της κοινωνίας. Ως προς τους Έλληνες συγγραφείς, η πόλις αποτελεί την κύρια πολιτική οντότητα καθ'όλο τον ελληνικό κόσμο από τον 8^ο αι. π.Χ. μέχρι το 5^ο αι. μ.Χ., πράγμα που σημαίνει ότι γενικά για τους περισσότερους συγγραφείς η πόλις αποτελεί το κέντρο του πολιτικού και κοινωνικού κόσμου τους. Επίσης, δεδομένου ότι οι περισσότεροι προέρχονται από τα πιο αριστοκρατικά στρώματα της κοινωνίας, όπως έχουμε πει ήδη, δεν είναι ιδιαίτερα θετικά διακείμενοι προς την δημοκρατία. Ως προς τους συγγραφείς της ρωμαϊκής ιστορίας, το ίδιο ισχύει. Οι περισσότεροι προέρχονται από τα ανώτερα στρώματα ή είναι εξαρτημένοι από την αριστοκρατία. Επίσης, η εστία του ενδιαφέροντός του υπάρχουν τα ανώτερα στρώματα της κοινωνίας της Ρώμης, τόσο κατά την περίοδο της Δημοκρατίας (509 – 31 π.Χ.) όσο και αυτή των αυτοκρατόρων (μετά το 31 π.Χ.). Αυτή η στενή εστίαση από τους συγγραφείς των ιστορικών πηγών πάνω, σχετικά με την ελληνική ιστορία, στην πόλιν, και, αναφορικά με την ρωμαϊκή ιστορία, πάνω στα ανώτερα στρώματα της Ρώμης, έχει ως αποτέλεσμα να μην καλυφθούν, τουλάχιστον άμεσα, σημαντικοί τομείς της αρχαίας ζωής. Αν θέλουμε να μάθουμε τίποτα για τα κατώτερα στρώματα της κοινωνίας, τόσο του Ελληνικού όσο και του ρωμαϊκού κόσμου, πρέπει να στραφούμε προς τα αρχαιολογικά ευρήματα, διότι δεν θα μάθουμε σχεδόν τίποτα από τις ιστοριογραφικές πηγές. Επίσης, αν θέλουμε να μάθουμε για τη ζωή στις επαρχίες της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, οι λατινοί ιστορικοί θα μας πουν πολύ λίγο και ακόμη μια φορά πρέπει να αντλήσουμε τις πληροφορίες μας από αρχαιολογικά τεκμήρια. Εξάλλου, εφόσον οι πηγές διέπονται από ένο προσανατολισμό προς τη δημόσια σφαίρα, είτε υπό τη μορφή μιας απασχόλησης με τα θέματα της πόλεως είτε με την μορφή ενός έντονου ενδιαφέροντος για την πολιτική ζωή της πρωτεύουσας της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, μάλλον δεν θα μάθουμε πολύ για την ιδιωτική ζωή. Αυτός ο δημόσιος προσανατολισμός δεν ευνοούσε την ανάπτυξη λογοτεχνικών ειδών που παρουσιάζουν μια πιο 'ιδιωτική', προσωπική φύση, όπως η αυτοβιογραφία, που δεν υπάρχει ως λογοτεχνικό είδος στην αρχαιότητα.

Λέξεις – κλειδιά της παραγράφου

1. _____	2. _____
3. _____	4. _____

Να συνοψίσετε το περιεχόμενο των προηγούμενων παραγράφων με τα δικά σας λόγια.

1. _____
2. _____
3. _____

*

Ασκήσεις Αυτοαξιολόγησης

1. Ποία από τα ακόλουθα μπορούν να θεωρηθούν (α) πρωτογενείς πηγές, (β) δευτερογενείς πηγές (γ) πρωτογενείς αλλά και δευτερογενείς πηγές;

(α) Ο δικανικός λόγος του Λυσία 'Ο περί αδυνάτου'.

(β) Έκδοση με κείμενο και σχόλια από τον Prof. Indiana Jones του δικανικού λόγου του Λυσία 'Ο περί αδυνάτου'.

(γ) Μια επιγραφή σε βάση αγάλματος από την Ολυμπία που αναφέρεται στις νίκες ενός διακεκριμένου αθλητή.

(δ) Ένθετο από *Το Βήμα* που παρουσιάζει την ιστορία των Ολυμπιακών αγώνων από τον 19^ο αι. μέχρι σήμερα (4 Ιουνίου 2004).

(ε) Απόσπασμα από το κείμενο του Πausanias (2^{ος} αι. μ.Χ.) που αναφέρεται στο (γ).

(θ) *Ο Βίος Περικλέους* του Πλουτάρχου (1^{ος} – 2^{ος} μ.Χ.), που αντλεί από ιστορικά έργα της ελληνιστικής εποχής που έχουν χαθεί.

2. Συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα που παρουσιάζει τις ονομασίες των περιόδων της αρχαίας ελληνικής και ρωμαϊκής ιστορίας που χρησιμοποιούνται από σύγχρονους επιστήμονες.

Περίοδος	Χρονολογία
Μυκηναϊκή εποχή	
	1100 – 900 π.Χ.
	900 – 478 π.Χ.
Κλασική εποχή	
Ελληνιστική εποχή	
	31 π.Χ. – 330 μ.Χ.

3. Το εξής παράθεμα προέρχεται από τη λεγόμενη *Αθηναίων Πολιτεία* που έχει παραδοθεί με τα έργα του ιστορικού Ξενοφώντος, αλλά ο συγγραφέας δεν γνωρίζεται. Κατά πάσα πιθανότητα γράφτηκε κατά το 430 π.Χ. Διαβάζοντας το απόσπασμα, τι μπορεί να συμπεράνει κανείς σχετικά με

(α) τη στάση του συγγραφέα;

(β) η θέση των δούλων στην Αθήνα προς το τέλος του 5^{ου} αι. π.Χ.;

(γ) η θέση των *μετοίκων* στην Αθήνα προς το τέλος του 5^{ου} αι. π.Χ.;

5 Οι δούλοι πάλι και οι μέτοικοι είναι στην Αθήνα τελείως αχαλίνωτοι και ούτε να χτυπήσεις δούλο επιτρέπεται εκεί ούτε θα παραμερίσει ο δούλος για να περάσεις. Και θα εξηγήσω γιατί έχουν εκεί αυτή τη συνήθεια: Αν υπήρχε νόμος να μπορεί ο ελεύθερος να χτυπά τον δούλο ή τον μέτοικον ή τον απελεύθερο, πολλές φορές θα χτυπούσε τον Αθηναίο, νομίζοντας ότι πρόκειται για δούλο. Γιατί, οι άνθρωποι του λαού (*δήμου*) δεν έχουν καθόλου καλύτερα ρούχα από τους δούλους και τους μετοίκους και στην όψη δεν είναι καθόλου καλύτεροι.

10 Και αν απορεί κανείς που αφήνουν εκεί τους δούλους να καλοπερνούν και μερικούς μάλιστα να ζούν μέσα στην πολυτέλεια και αυτό είναι φανερό ότι το κάνουν σκόπιμα. Γιατί όπου είναι ισχυρό το ναυτικό, είναι αναγκαίο για οικονομικούς λόγους να είμαστε

15 δούλοι των ανδραπόδων, για να παίρνουμε αυτά που κερδίζουν και έτσι είναι αναγκαίο να τους αφήνουμε ελεύθερους. Όπου όμως υπάρχουν πλούσιοι δούλοι, εκεί δεν τον ωφελεί πια τον δούλο μου να σε φοβάται. Στη Σπάρτη όμως ο δούλος μου σε φοβάται, γιατί αν ο δούλος σου με φοβάται, θα υπάρξει ενδεχομένως περίπτωση να δώσει όλα του τα χρήματα για να μην κινδυνεύει ο ίδιος.

Γι' αυτό λοιπόν δώσαμε στους δούλους ίσα δικαιώματα λόγου (ισηγορίαν) με τους ελεύθερους και στους μετοίκους με τους πολίτες, γιατί η πόλη έχει ανάγκη μετοίκων και εξαιτίας των πολλών επαγγελμάτων που χρειάζεται, και για το ναυτικό. Γι' αυτό λοιπόν δικαιολογημένα δώσαμε ίσα δικαιώματα λόγου και στους μετοίκους.

20 *Αθηναίων Πολιτεία Α', 10 – 12.*

Λύσεις

1.

(α) Πρωτογενής πηγή, εφόσον αποτελεί αντικείμενο προς έρευνα και διερμηνεία από σύγχρονους επιστήμονες και συγγραφείς. Επίσης, ο λόγος του Λυσία γραφτηκε ταυτόχρονα ή αμέσως μετά το γεγονός που αφορά, καθώς και ο συνθέτης του κειμένου έπαιξε ρόλο στο συμβάν που το έργο του αφορά (σε αυτή τη περίπτωση).

(β) Δευτερογενής πηγή, διότι ο Professor Jones γράφει τα σχόλια του εξετάζοντας το κείμενο του Λυσία, αλλά αντλώντας από τα έργα άλλων επιστημόνων που έχουν ελέγξει τα έργα του Λυσία, αλλά πιθανώς και άλλων αρχαίων συγγραφέων.

(γ) Πρωτογενής πηγή, εφόσον έχει άμεση σχέση με το πρόσωπο και το ιστορικό γεγονός που αναφέρει η επιγραφή και δεν βασίζεται σε καμία άλλη πηγή.

(δ) Ανάλογα ο σκοπός μας, δευτερογενής ή πρωτογενής, δηλαδή, δευτερογενής, εφόσον οι συγγραφείς που συνέβαλαν στη συγγραφή του ενθέτου άντλησαν από άλλες πηγές για να γράψουν τα διάφορα άρθρα. Αν όμως ο στόχος μας είναι η έρευνα σχετικά με πως τα μαζικά μέσα ενημέρωσης παρουσίασαν τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 (και όχι η περισυλλογή πληροφοριών σχετικά με τους Ολυμπιακούς αγώνες), τότε το έθνητο θεωρείται πρωτογενής πηγή.

(ε) Ο Πausanias, που περιγράφει λεπτομερώς την αρχαία Ολυμπία όπως ήταν κατά τον 2^ο αι. μ.Χ. πολλές φορές αναφέρεται σε επιγραφές που οι αρχαιολόγοι στην συνέχεια βρήκαν κατά τη διάρκεια των ανασκαφών στον αρχαιολογικό χώρο. Θεωρητικά, τότε, το κείμενο του Pausanias θα μπορούσε να θεωρηθεί δευτερογενής πηγή, εφόσον ο περιηγητής αντλεί πληροφορίες που αφορούν τους αθλητές που παρουσιάζει, αλλά ταυτόχρονα μας δίνει πολλές πληροφορίες προφανώς από αυτοψία, που αλλιώς θα ήταν άγνωστες σε μας.

2.

Περίοδος	Χρονολογία
Μυκηναϊκή εποχή	1600 – 1100 π.Χ.

Σκοτεινοί αιώνες	1100 – 900 π.Χ.
Αρχαϊκή εποχή	900 – 478 π.Χ.
Κλασική εποχή	478 – 404/399/323 π.Χ. ⁱ
Ελληνιστική εποχή	323 – 31 π.Χ.
Η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία	31 π.Χ. – 330 μ.Χ.

3

(α) Ο συγγραφέας, παρόλο που προφανώς τηρεί εχθρική στάση προς το κοινωνικό καθεστώς που επικρατεί στην Αθήνα (γγ. 1 – 2, 8 – 9) και είναι υποστηρικτής της προσέγγισης που εφαρμόζεται στη Σπάρτη (γγ. 13 – 15), φαίνεται να είναι Αθηναίος (γγ. 10 – 12).

(β) Οι Αθηναίοι δεν φοβούνται την παρουσία των δούλων, πράγμα που μπορεί να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν μεγάλες και επομένως επικίνδυνες συγκεντρωμένες ομάδες δούλων στην Αθήνα. Όπως και να είναι, οι δούλοι προφανώς διαθέτουν κάποια ελευθερία κίνησης (γγ. 1 – 3). Επίσης, η κοινωνική τάξη του ατόμου στην Αθήνα δεν καθίσταται σαφής από την ενδυμασία (γγ. 3 – 5). Τέλος οι δούλοι προστατεύονται από το νόμο (γγ. 2 – 5), κάτι που προφανώς δεν υπάρχει στη Σπάρτη (γγ. 13 – 15).

(γ) Οι μέτοικοι, παρόλο που κατέχουν θέση κατώτερη απ' αυτή του πολίτη, προστατεύονται από το νόμο κατά της άσκησης σωματικής βίας (γγ. 3 – 4). Οι μέτοικοι, ασκώντας διάφορα επαγγέλματα, παρουσιάζουν μεγάλη οικονομική σημασία για τους Αθηναίους (γγ. 17 – 18). Η υπηρεσία τους στο στόλο της Αθήνας (γ. 18) επίσης τεκμηριώνει τη σημασία τους, αλλά και την εμπιστοσύνη που οι Αθηναίοι ένωσαν σε αυτούς.

ⁱ Η λεγόμενη 'Κλασική εποχή' τελειώνει με την ήττα της Αθήνας το 404 π.Χ., το θάνατο του Σωκράτη ή με αυτό του Αλεξάνδρου το 323 π.Χ.; Αν τελειώνει το 404 π.Χ. ή το 399 π.Χ., τι κάνουμε με της ηγεμονίες της Σπάρτης (404 – 377 π.Χ.) και της Θήβας (371 – 362 π.Χ.), αλλά και με την άνοδο του Φιλίππου; Take your pick.